

УДК 338.45.01

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ
УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ В МЕТАЛУРГІЙНІЙ
ГАЛУЗІ УКРАЇНИ**

· **Карпуніна Марина Станіславівна**, старший викладач, Класичний приватний університет, maruna@mail.ua, +380688632197

Marina Karpunina, senior lecturer, Classic Private University

M. Karpunina. The conceptual bases of mechanism of resource management in the steel industry in Ukraine.

The author finds a conceptual basis of implementing the mechanism of managing resource conservation process in steel industry of Ukraine by identifying the economic and management components within the mechanism of resource conservation in steel industry. The content and economic relationship of the economic and management components within the conceptual approaches of implementing the mechanism of managing resource conservation process in steel industry is grounded. The results and effects at the level of the economic and management components the conceptual approaches of implementing the mechanism of managing resource conservation process in steel industry is defined and founded. The article offers the concept of steel industry development within implementing the mechanism of managing resource conservation process. The conceptual bases with the methodical approaches of the implementation of such a mechanism formulated the general concept of the development of the metallurgical industry in terms of realization of the mechanism of management of the process of resource conservation. This concept reflects the strategic goal of industry development in accordance with the country's economic development strategy, the goals of implementation of resource conservation at the industry level. The concept of the mechanism of the resource saving contains principles, conditions, levels and directions of the process of resource conservation at the level of the industry.

Карпуніна М. С. Концептуальні основи дослідження реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження в металургійній галузі України.

Автором сформульовано концептуальні засади реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження в металургійній галузі України шляхом виявлення економічної та управлінської складової механізму ресурсозбереження в галузі. Обґрунтовано зміст та взаємозв'язок економічної складової та складової управління у рамках концептуальних підходів реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження галузі. Визначено та обґрунтовано зміст результатів та ефектів на рівні складових у рамках концептуальних підходів механізму управління процесом ресурсозбереження галузі. У статті запропоновано загальну концепцію розвитку металургійної галузі України в умовах реалізації механізму ресурсозбереження. У статті пропонується концепція розвитку сталеливарної галузі в рамках реалізації механізму управління процесом збереження ресурсів. Концептуальні засади щодо методичних підходів до реалізації такого механізму сформулювали загальну концепцію розвитку металургійної промисловості з точки зору реалізації механізму управління процесом збереження ресурсів. Ця концепція відображає стратегічну мету розвитку галузі відповідно до стратегії економічного розвитку країни, цілям реалізації збереження ресурсів на рівні галузі. Концепція механізму ресурсозбереження містить принципи, умови, рівні та напрямки процесу збереження ресурсів на рівні галузі.

Карпуніна М. С. Концептуальные основы исследования реализации механизма управления процессом ресурсосбережения в металлургической отрасли Украины.

Автором сформулированы концептуальные основы реализации механизма управления процессом ресурсосбережения в металлургической отрасли Украины путем выявления экономической и управленческой составляющей механизма ресурсосбережения в отрасли. Обосновано содержание и взаимосвязь экономической составляющей и составляющей управления в рамках концептуальных подходов реализации механизма управления процессом ресурсосбережения отрасли. Определено и обосновано содержание результатов и эффектов на уровне составляющих в рамках концептуальных подходов механизма управления процессом ресурсосбережения отрасли. В статье предложена общая концепция развития металлургической отрасли Украины в условиях реализации механизма ресурсосбережения. В статье предлагается концепция развития сталелитейной отрасли в рамках реализации механизма управления процессом сохранения ресурсов. Концептуальные основы с

методическими подходами к реализации такого механизма сформулировали общую концепцию развития металлургической промышленности с точки зрения реализации механизма управления процессом сохранения ресурсов. Эта концепция отражает стратегическую цель развития отрасли в соответствии с стратегией экономического развития страны, целям реализации сохранения ресурсов на уровне отрасли. Концепция механизма ресурсосбережения содержит принципы, условия, уровни и направления процесса сохранения ресурсов на уровне отрасли.

Постановка проблеми. Курс на забезпечення сталого зростання економіки України вимагає нових концептуальних підходів до управління стратегічно важливих галузей національної економіки, зокрема у напрямку реалізації потенціалу цих галузей за рахунок впровадження ефективного механізму ресурсозбереження. Це має стати інструментом стратегічного управління процесом ресурсозбереження галузі.

Стратегічне значення для соціально-економічного, технологічного та інноваційного зростання у контексті сталого розвитку України має металургійна галузь. Потенціал галузі формується за рахунок значних обсягів природних запасів сировини та інфраструктури металургійних підприємств. Однак, реалізація потенціалу за рахунок можливостей підвищення ефективності її функціонування стає більш актуальною. У контексті реалізації моделі сталого розвитку можуть бути повна структурна перебудова, глобальна модернізація, впровадження інновацій екологічної спрямованості, системи екологічного менеджменту, що дасть такі економіко-екологічні результати як: забезпечення довгострокового функціонування [2], вихід на нові ринки, підвищення якості, зниження собівартості продукції, підвищення позитивного іміджу, зниження навантаження на природне середовище, зниження екологічних платежів, покращення якості життя персоналу та населення тощо.

Водночас у металургійній галузі за останні роки загострилися проблеми модернізації підприємств металургійної та суміжних галузей національної економіки та сформувалися й інші істотні передумови й ризики, які зумовлені економічними (зміна кон'юнктури світового ринку, зростання вартості енергоносіїв, висока енергоємність вітчизняних підприємств, посилення протекціонізму на міжнародному ринку) й екологічними (посилення вимог міжнародних екологічних стандартів, виникнення негативної реакції населення на забрудненість навколишнього середовища, підвищення державного контролю, зростання ставок зборів за забруднення та екологічних штрафів) факторами.

Реалізація можливостей та вирішення потенційних загроз і ризиків розвитку металургійної галузі актуалізує питання впровадження заходів зі ресурсозбереження як прогресивного напрямку використання ресурсного потенціалу галузі, що забезпечує економію природних ресурсів та ресурсів підприємств галузі та зростання виробництва продукції за умов раціонального використання сировини, палива та допоміжних матеріалів. Активізація реалізації механізму ресурсозбереження у рамках управління процесом ресурсозбереження у стратегічному вимірі в металургійній галузі забезпечить зростання економічної ефективності виробництва, збереження природних та інших видів ресурсів, скорочення обсягів забруднення довкілля, підвищення рівня життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Це ставить задачу щодо визначення та обґрунтування концептуальних основ до формування та реалізації механізму ресурсозбереження, що має стати практичним набуттям до впровадження стратегії ресурсозбереження на підприємствах металургійної галузі реального сектору України з метою досягнення високої конкурентоспроможності її продукції на світових ринках товарів.

Теоретичні та концептуальні підходи до розуміння ресурсозбереження у галузях національної економіки та механізми реалізації ресурсозбереження на рівні галузі досліджувалися багатьма вченими та науковцями, зокрема: І. Ансофф, Р. Близький, Д.

Веклич, В. Григорьев, С. Дорогунцев, М. Иванов, І. Іпполітова, О. Кроллі, Л. Лозовський, С. Мочерний, А. Оксанич, Я. Олійник, Б. Райзберг, Е. Стародубцева, Р. Солоу, Г. Тейлор, Л. Хижняк та інші.

Мета статті полягає у визначенні концептуальних засад реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження в металургійній галузі України шляхом виявлення економічної та управлінської складової механізму ресурсозбереження в галузі, а також обґрунтуванні змісту та взаємозв'язку економічної складової та складової управління у рамках концептуальних підходів реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження галузі.

Виклад основного матеріалу. За оцінками експертів Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова, найбільші резерви підвищення енергоефективності в чорній металургії знаходяться у виробництві чавуну (зниження питомих витрат приблизно на 25%, або 5 млн. т у. п. / рік за обсягів виробництва на рівні 2013 р.) та виробництві сталі (зниження питомих витрат приблизно на 70%, або 1,5 млн. т у. п. / рік за обсягів виробництва на рівні 2013 р.). Причому перспективи інвестування лише у зниження енергоємності галузі становлять близько 200 млн. грн. [4, с. 38; 5]. Завдяки її потенціалу, який формує внутрішнє виробництво, металургійна галузь є однією із потужних експортоорієнтованих галузей економіки України. Це створює умови до виснаження ресурсного потенціалу галузі, а тому вартим уваги залишається проблема впровадження ресурсозбереження як процесу та діяльності на рівні галузі з метою збереження та підвищення конкурентоспроможності металургійної галузі на внутрішньому та світових ринках.

Реалізація механізму ресурсозбереження в металургійній галузі України на основі теоретико-методологічних проявів ресурсозбереження та концептуальних економіко-управлінських підходів процесу ресурсозбереження створить можливість до ефективного та раціонального використання ресурсів металургійного комплексу та господарського комплексу країни у цілому. Автором пропонується сформулювати концептуальні засади реалізації механізму ресурсозбереження в металургійній галузі України, базуючись на виявленні економічної та управлінської складової механізму ресурсозбереження в галузі (рис. 1). Це дає можливість адекватно оцінювати результати впровадження процесу ресурсозбереження на всіх рівнях управління – підприємства, галузі, національної економіки. Запропоновані концептуальні засади дослідження реалізації механізму ресурсозбереження у металургійній галузі можуть бути покладені в основу розробки концептуальної моделі реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження в металургійній галузі України, а тому й стратегії ресурсозбереження цієї галузі.

Запропоновані складові показують підхід до прояву процесу ресурсозбереження, а саме досягнення ефективності використання ресурсів підприємства, галузі та економіки у цілому. Ефективність роботи підприємства являє собою комплексне відображення кінцевих результатів використання до оцінки ефективності заходів з ресурсозбереження на металургійному підприємстві, тому ефективність слід розуміти як досягнення поставлених цілей у найкоротші строки й з мінімальними витратами виробничих ресурсів [3, с. 194].

Через правильне поєднання економічних підходів та підходів управління реалізується зміст процесу ресурсозбереження.

Економічна складова концептуальних підходів механізму реалізації ресурсозбереження галузі на основі системного, параметричного та цільового підходів дає можливість досягти результатів впровадження механізму управління процесом ресурсозбереження щодо реалізації принципу функціональної повноти в економічній системі підприємства чи галузі шляхом впровадження методів управління функціональними підсистемами моделі системного аналізу; впровадження

оптимальних моделей розвитку галузі та підприємств галузі, встановлюючи залежності між витратами та результатами процесу управління економічною системою підприємства чи галузі шляхом використання методів математичного програмування і моделювання, математичної статистики, моделей теорії ігор тощо; узгодження та гармонізації економічних інтересів і цілей на різних рівнях управління процесом ресурсозбереження шляхом використання.

Управлінська складова концептуальних підходів механізму реалізації ресурсозбереження галузі на основі функціонального і процесного підходів дає можливість досягти результатів впровадження механізму управління процесом ресурсозбереження щодо якісного та комплексного виконання управлінських функцій у складній економічній системі підприємства чи галузі шляхом використання методів управління, зокрема стратегічного; прийняття ефективних управлінських рішень щодо процесу ресурсозбереження, вироблення алгоритму управління процесом ресурсозбереження шляхом методів підготовки та прийняття управлінських рішень, методів ієрархій тощо.

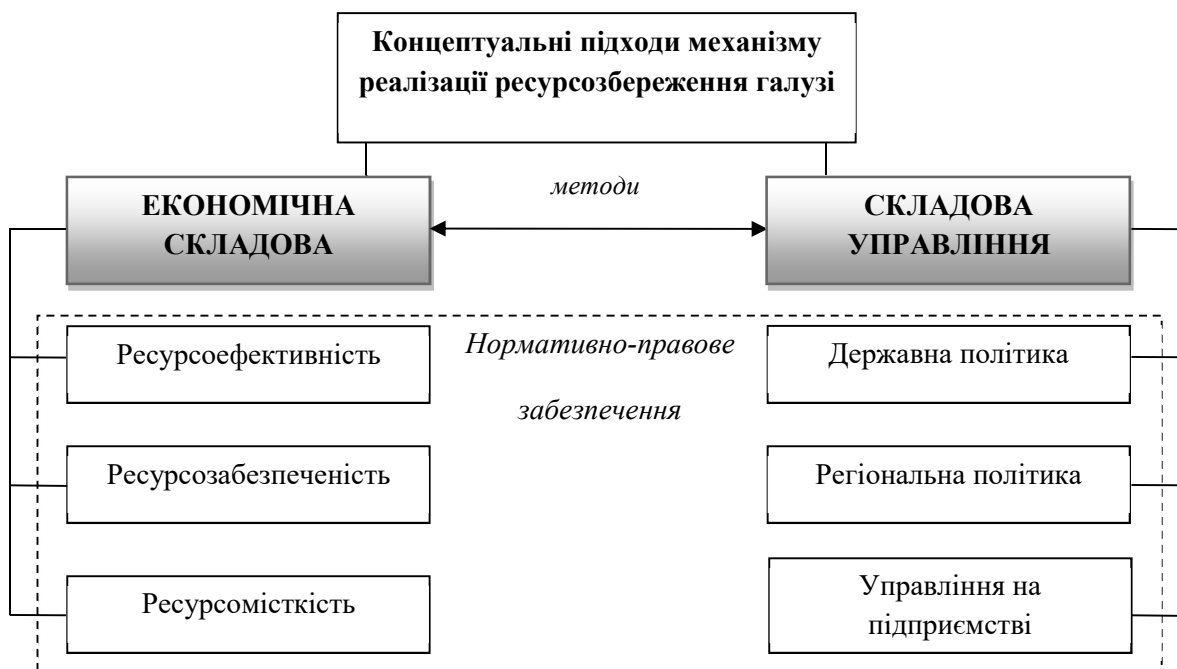

Рис. 1. Концептуальні підходи реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження галузі (розроблено авторами)

Виявлений зміст складових концептуальних засад механізму реалізації ресурсозбереження галузі показує взаємозалежність економічної та управлінської природи процесу ресурсозбереження. Завдяки цій взаємозалежності у системі управління процесом ресурсозбереження забезпечується:

- 1) інтеграція управління процесом ресурсозбереження у єдину систему управління підприємством галузі;
- 2) виявлення та контроль соціо-еколого-економічних параметрів системи ресурсозбереження;
- 3) нормування показників витрат матеріальних, енергетичних, виробничих, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів;
- 4) оцінювання соціальної, екологічної та економічної ефективності ресурсозбережених заходів економічного та управлінського характеру при реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження;

5) організація обліку та контролю за використанням ресурсозбережних заходів на підприємстві галузі;

б) створення інформаційно-аналітичної бази даних про результати реалізації ресурсозбережної політики на всіх рівнях управління – підприємстві, регіоні та країні.

В основу реалізації механізму ресурсозбереження на рівні економічної складової покладено досягнення економічних ефектів від впровадження процесу ресурсозбереження, власне – результати від досягнення ресурсоефективності, ресурсозабезпеченості та ресурсомісткості галузі. Так, за рахунок ресурсоефективності, як ефективного використання сировини, матеріалів, ресурсів для досягнення сталого виробництва та підвищення конкурентоспроможності галузі, досягається: „чисте” виробництво; скорочення кількості відходів; зниження забруднення навколишнього середовища; збереження та отримання додаткового доходу для підприємств шляхом збереження ресурсів.

За рахунок ресурсомісткості, як раціонального використання наявних на підприємстві, галузі кількості обмежених ресурсів для виробництва одиниці кінцевої продукції, досягається:

- підвищення культури природокористування;
- підвищення конкурентоспроможності національної економіки через досягнення високого рівня спеціалізації країни;
- підвищення технологічного рівня виробництва.

За рахунок ресурсозабезпеченості, як ефективного використання величини сировини, матеріалів, ресурсів галузі та допоміжних ресурсів суміжних галузей, досягається:

- збереження ресурсного потенціалу галузі;
- розвиток суміжних галузей;
- реалізація механізму використання взаємозамінних та взаємодоповнюючих ресурсів на підприємствах.

В основу реалізації механізму ресурсозбереження на рівні управлінської складової покладено ефективність виконання ресурсозбережних заходів у системі управлінських функцій на таких рівнях управління економічними системами, як держава, регіон та підприємство. На рівні державної політики реалізація механізму управління процесом ресурсозбереження, насамперед, має ґрунтуватися на досягненні стратегічних цілей сталого зростання країни, енергоефективності, енергетичної й екологічної безпеки та технологічної конкурентоспроможності металургійної галузі. Регіональна політика реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження, власне, має базуватися на засадах збереження ресурсного потенціалу регіону, забезпечення енергетичної безпеки регіонів та встановлення соціо-еколого-економічних зв'язків на міжрегіональному та міжгалузевому рівнях. На рівні управління підприємством реалізація механізму управління процесом ресурсозбереження, власне, має базуватися на досягненні технологічної модернізації виробництва та впровадження ефективної системи ресурсозбереження та нормування витрат сировини, матеріалів та ресурсів.

Реалізація зазначених політик на рівні економічної та управлінської складової має забезпечуватися нормативно-правовою базою. При цьому нормативно-правове забезпечення має розглядатися у контексті досягнення ефективності всього виду вертикальних і горизонтальних зв'язків здійснення політики ресурсозбереження.

При цьому нормативно-правове забезпечення має регламентувати:

- встановлення чітких понять і дефініцій у сфері ресурсозбереження, що сприяє визначеності економічного середовища, конкретизації поставлених цілей та адекватному формулюванню заходів державної політики;

- регламентація складу, порядку і тривалості здійснення процедур, що забезпечує логіку та послідовність формування політики ресурсозбереження, взаємозв'язок процесів і розподіл результатів у часі;
- забезпечення системного підходу, що дає змогу створити практичне підґрунтя для повноцінного функціонування механізму формування і реалізації політики ресурсозбереження;
- визначення інституційних засад, що дає змогу здійснити розподіл обсягу компетенцій та рівня відповідальності суб'єктів формування і реалізації політики ресурсозбереження;
- регламентація координації між суб'єктами формування і реалізації політики ресурсозбереження, що впливає на якість формування державної політики;
- визначення форм і методів державної політики ресурсозбереження, що дає змогу забезпечити її всеохоплюваність та повноту;
- усунення технічних перешкод і зволікань під час формування та здійснення політики ресурсозбереження та потенційних джерел їх виникнення [6 с. 124-125].

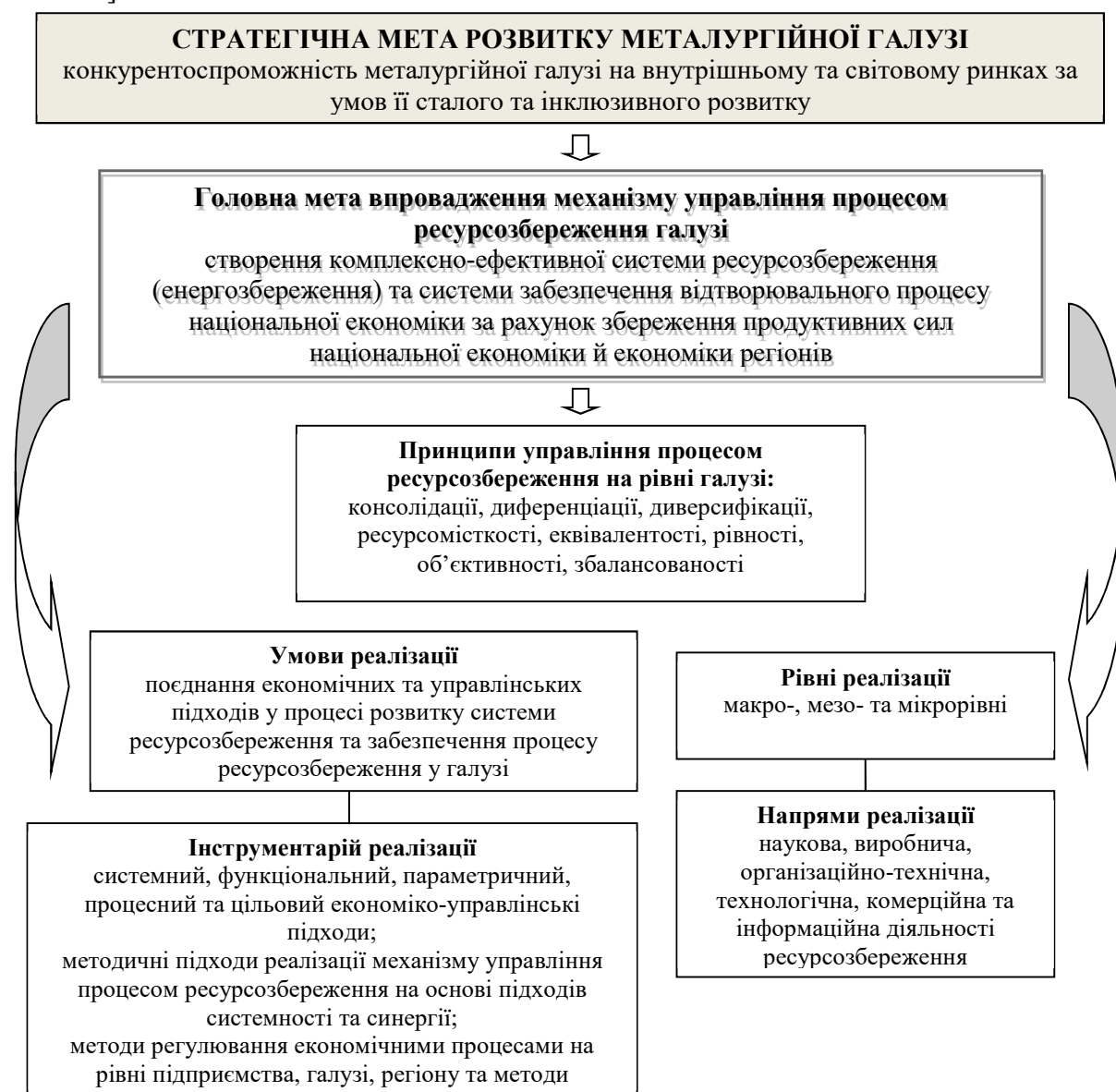

Рис. 2. Концепція розвитку металургійної галузі в умовах реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження

Підкреслимо, що на рівні механізму управління процесом ресурсозабезпечення реалізується організаційно-правовий підхід. Методи регулювання економічними процесами на рівні підприємства, галузі, регіону та методи стратегічного управління також забезпечують реалізацію механізму управління процесом ресурсозабезпечення металургійної галузі.

Комплексне використання вироблених концептуального та методичного підходів до реалізації механізму ресурсозбереження у реальному секторі економіки країни має стати основою для розробки концепції реалізації процесу ресурсозбереження у металургійній галузі. Це має стати стратегічною метою державної політики енергозбереження в реальному секторі економіки в Україні.

Такий підхід дозволяє нам сформулювати нам загальний вид концепції розвитку металургійної галузі в умовах реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження. Концепція формулює стратегічні завдання щодо підвищення конкурентоспроможності металургійної галузі на внутрішньому та світовому ринках за умов її сталого та інклюзивного розвитку, а також створення комплексно-ефективної системи енергозбереження та системи забезпечення відтворювального процесу національної економіки за рахунок збереження продуктивних сил національної економіки й економіки регіонів, які мають бути виконані за рахунок впровадження організаційно-економічного механізму управління процесом ресурсозбереження.

Висновки. Ресурсозбереження є складним процесом та діяльністю. Впровадження ефективного механізму управління процесом ресурсозбереження дозволяє досягти тривалого ефекту сталого та інклюзивного зростання підприємства, галузі та національної економіки у цілому. Ефективне управління процесом ресурсозбереження у металургійній галузі дає можливість створити основу для реалізації ресурсного потенціалу підприємства, галузі, регіону, національної економіки за рахунок виявлення серед негативних факторів та загроз розвитку галузі соціо-еколого-економічній сфері прихованих можливостей та реалізувати їх. При цьому варто закласти концептуальні основи до реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження.

Концептуальні основи побудовані на основі економіко-управлінського підходу функціонування економічної системи. Головним критерієм прояву дії економічної складової та складової управління в реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження є ефективність та результативність (ефект дії управлінських заходів всіх рівнів).

Запропоновані концептуальні засади реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження разом з розробленими методичними підходами до реалізації такого механізму сформулювали загальну концепцію розвитку металургійної галузі в умовах реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження, яка відображає стратегічну мету розвитку галузі відповідно до стратегії економічного розвитку країни, цілі впровадження ресурсозбереження на рівні галузі, принципи, умови, рівні й напрями реалізації процесу ресурсозбереження, а також основний інструментарій реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження на рівні галузі.

Список використаних джерел:

1. Власюк Т. О. Металургійна галузь України на світовому ринку: проблеми та пріоритети / Т. О. Власюк // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2016. – № 3. – С. 91-103.

2. Корінев В. Л. Забезпечення сталого розвитку металургійної бази вітчизняної економіки / В. Л. Корінев // Сталій розвиток економіки. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – № 4 (14). – С. 3-7.

3. Набатова Ю. О. Розробка методичних підходів до формування стратегії ресурсозбереження підприємств машинобудування / Ю. О. Набатова // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – № 2 (58). – 2013. – С. 193-196.

4. Нова енергетична стратегія України до 2020 року: безпека, енергоефективність, конкуренція / Варіант для обговорень з громадськістю. – К. : Центр ім. О. Разумкова, 2015. – 83 с.

5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Хадарцев О. В. Особливості організаційно-правового забезпечення державної політики ресурсозбереження / О. В. Хадарцев // Інтелект XXI. – 2016. – № 5. – С. 124-127.

References:

1. Vlasyuk T. (2016) "Metallurgical industry of Ukraine on the world market: problems and priorities" ["Metallurgijna galuz' Ukrainy na svitovomu rynku: problemy ta priorytety"] *Naukovyj visnyk Nacional'noyi akademiyi staty'styky, obliku ta audytu*. No 3, p. 91-103.

2. Korinyev V. (2012) "The sustainable development of the metallurgical base of the domestic economy" ["Zabezpechennya stalogo rozvytku metallurgijnoyi bazy vitchyznyanoi ekonomiky"] *Stalyj rozvytok ekonomiky. Vseukrayins'kyj naukovo-vyrobny'chyj zhurnal*, No 4 (14), p. 3-7.

3. Nabatova Y. (2013) "The methodical approaches of resource saving strategy of mechanical engineering enterprises" ["Rozrobka metody'chny'x pidxodiv do formuvannya strategiyi resursozberezhennya pidpry'emstv mashynobuduvannya"] *Naukovyj visnyk Poltav'skogo universytetu ekonomiky i torgivli*, No 2 (58), p. 193-196.

4. The new energy strategy of Ukraine till 2020: safety, energy efficiency, competition (2015) [Nova energetychna strategiya Ukrainy do 2020 roku: bezpeka, energoefektyvnist', konkurenciya / Variant dlya obgovoren' z gromads'kistyuu], K, 83 p.

5. The official site of the State Statistics Service of Ukraine ["Oficijnyj sajt Derzhavnoyi sluzhby staty'styky Ukrainy"] <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Hadarcev O. "The features of organizational and legal support of state policy of resource conservation" ["Osoblyvosti organizacijno-pravovogo zabezpechennya derzhavnoyi polityky resursozberezhennya"] *Intelekt XXI*, No 5, p. 124-127.

Ключові слова: ресурсозбереження; управління ресурсозбереженням; процес ресурсозбереження; економіко-управлінський підхід; економічний ефект; ресурси; металургійна галузь; ресурсомісткість; ресурсоефективність; ресурсозабезпеченість.

Ключевые слова: ресурсосбережение; управление ресурсосбережением; процесс ресурсосбережения; экономико-управленческий подход; экономический эффект; ресурсы; металлургическая отрасль; ресурсоемкость; ресурсоэффективность; ресурсообеспеченность.

Keywords: resource conservation; resource conservation management; resource conservation process; economic and management approach; economic effect; resources; steel industry; resource intensity; resource efficiency; resource provision.